

ESGLÉSIA LOCAL I ESSLÉSIA UNIVERSAL, MÚTUA INTERIORITAT?*

Jaume FONTBONA

Original rebut: 9/01/12

Data d'acceptació: 13/02/12

Adreça: Martí Molins 43-45

08027 BARCELONA

E-mail: jaumefm@gmail.com

Resum

Hi hauria tres maneres d'enfocar la relació Església *local* i Església *universal*, la que prioritza la plenitud de l'Església *local*, la que prioritza la *universalitat* de l'Església, i finalment la que en destaca la *simultaneïtat* i la *mútua interioritat*. Aquesta és la que sosté l'eclesiologia de comunió i la que defensem en aquest article des de la sinodalitat i la col·legialitat. La base del present treball és una ponència. La *mútua interioritat* afermada té la seva arrel en el fet que l'Eucaristia manifesta el misteri de l'Església com a Cos de Crist, Cos de comunió en un lloc, on unitat i diversitat interaccionen, i uniformitat i divisió s'exclouen. La figura del bisbe al servei d'aquesta comunió és capital i, per això, s'apunten mancances en l'eclesiologia catòlica llatina, bàsicament a causa de la poca pràctica en l'exercici de la col·legialitat i de la sinodalitat en l'àmbit local, interlocal i ecumènic o universal.

Paraules clau: Església local i universal, sinodalitat, col·legialitat, eclesiologia de comunió, episcopat.

Abstract

There would be three ways to consider the relationship between the *local* Church and the Church *Universal*: giving priority to the fullness of the *local* Church, or giving priority to the *universality* of the Church, or finally, bringing out their *simultaneity* and *mutual interiority*. This latter is the focus given by

*. Aquest article és fruit d'una ponència seguida d'un interessant debat en el *Institut Diocesà de Teologia Pastoral* de Bilbao (IDTP), el 27 d'octubre de 2011, dins del cicle: *¿Cómo hablar hoy de... Nolan esan, nolan sinistu?* Ara n'ofereixo la versió original revisada i substancialment ampliada.

an ecclesiology of communion and the one advocated in this article, from the perspective of synodality and collegiality. The article adopts a certain position as its basis. The affirmation of *mutual interiority* is rooted in the fact that the Eucharist is a manifestation of the Church as the Body of Christ, the Body of communion in one locality, where unity and diversity interact and where uniformity and division are excluded. The person of the bishop who serves this community is crucial and from that point of view there are visible gaps in Latin Catholic ecclesiology, essentially because of the infrequent practice of collegiality and synodality on the local, inter-local and ecumenical, or universal levels.

Keywords: The local and universal Church, synodality, collegiality, ecclesiology of communion, episcopacy.

A inicis del segle XXI, el metropolita Joan de Pèrgam (Zizioulas) del Patriarcat ecumènic ja digué que,¹ des de la perspectiva ortodoxa, hi ha tres maneres d'enfocar de la relació entre Església universal i Esglésies locals. Una seria la de la teologia acadèmica contemporània, que prioritzaria la universalitat de l'Església; una altra seria la de l'ecclesiologia eucarística d'Afanasiu, que prioritzaria exclusivament la plenitud de l'Església local; i finalment hi ha la de l'ecclesiologia de comunió, que destacaria la simultaneïtat i la mútua implicació entre l'Església universal i les Esglésies locals, realitats que es complementen mútuament. I això perquè precisament en un context eucarístic (comunió del Cos de Crist en la seva totalitat en la inclusió de tots), és impossible l'exclusió mútua entre allò local i allò universal.² Cal notar, però, que d'aquestes tres maneres d'enfocar-ho, dues perduren en el món catòlic llatí, la que prioritza la dimensió universal davant de la local i la que posa de relleu la complementarietat i la *mútua interioritat*.

1. EL CONCEPTE DE COMUNIÓ TEIXEIX ESSLÉSIA LOCAL I ESSLÉSIA UNIVERSAL

Tal com va dir el cardenal Kasper quan va assistir a la inauguració de la *càtedra d'ecumenisme J. M. R. Tillard*, en la Pontifícia Universitat de Sant Tomàs de Roma (26 de febrer del 2003), l'ecclesiologia de comunió s'ha convertit en una expressió clau de la majoria dels diàlegs ecumènics.³

1. En motiu de la concessió del Doctorat *Honoris causa* a Dom Emmanuel Lanne, el 20 de novembre del 2003, a la seu del *Pontificio Ateneo San Anselmo*; [en línia], *Comunicati stampa* en <www.santanselmo.org> [Consulta: 20 gener 2004].
2. Cf. Ioannis ZIZIOULAS, «Eucaristía y catolicidad», en Íd., *El ser eclesial. Persona, comunió, Iglesia* (Verdad e Imagen 162), Salamanca: Sígueme 2003, 168.
3. Cf. Walter cardenal KASPER, «La teologia ecumènica avui», *DdE* 38 (2003) 812, 448. Vegeu també l'interessant estudi sobre l'ecclesiologia eucarística o de comunió de Hervé LEGRAND, «La fecondità dell'ecclesiologia eucaristica nel dialogo attuale fra la Chiesa cattolica e la Chie-

L'eclesiologia de comunió s'arrela en l'herència bíblica i patrística comuna a Orient i Occident, i la saba que hi circula és una veritable síntesi entre cristologia i pneumatologia. Una saba que brolla de la comunió eucarística on l'acció de Crist i la de l'Esperit apareixen en osmosi, és a dir, compenetrades. Així, doncs, aquesta síntesi cristològica i pneumatològica en eclesiologia revalorava el redescobriments del concepte teològic de comunió (κοινωνία).

El concepte de *comunió* és, doncs, central a fi de comprendre el misteri de l'Església en la seva relació amb la Santíssima Trinitat i amb la seva manifestació en l'Eucaristia. Per això es pot afirmar que l'Església és un *misteri de comunió*.

En concret, la Carta encíclica del bisbe de Roma, Joan Pau II, sobre el compromís ecumènic de l'Església catòlica romana (coneguda com a *Ut unum sint*) afirma:

L'Església no és una realitat replegada en ella mateixa, sinó oberta constantment a la dinàmica missionera i ecumènica, car ha estat enviada al món per anunciar i testimoniar, actualitzar i estendre el misteri de comunió que la constitueix: reunir en Crist tots els homes i totes les coses; ser per a tothom «sagrament inseparable d'unitat».⁴

En aquestes paraules es relaciona l'Església *com a comunió* amb l'Església *com a sagrament*, una relació ja destacada en la *Constitució dogmàtica sobre l'Església* del Concili Vaticà II (coneguda com a *Lumen gentium*).

En poques paraules l'Església és inseparablement *comunió* i *sagrament*, és a dir, la seva estructura visible expressa la comunió trinitària i la comunió eucarística en la història, en un lloc i temps concrets.

---

sa ortodossa», en AA.VV., *Nicola Cabasilas e la Divina Liturgia. Atti del XIV Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina. Bose, 14-16 settembre 2006* (Spiritualità orientale), Magnano: Edizioni Qiqajon 2007, 223-251; Ín, «L'ecclésiologie eucharistique dans le dialogue actuel entre l'Église catholique et l'Église orthodoxe. Convergences atteintes et progrès encore souhaitables», *Ist* 51 (2006) 354-374; JOINT WORKING GROUP BETWEEN THE ROMAN CATHOLIC CHURCH AND THE WORLD COUNCIL OF CHURCHES (JWG), *The Church: Local and Universal* (Faith and Order Paper 150), Geneva: WCC Publications 1990, 3-4 (núms. 5-11).

4. JOAN PAU II, *Carta Encíclica sobre el compromís ecumènic Ut unum sint*, núm. 5. Versió catalana: *DdE* 29 (1995), núms. 638-639, p. 483. On cita la Carta de la Congregació per a la Doctrina de la Fe als bisbes de l'Església catòlica sobre alguns aspectes de l'Església considerada com a comunió, *Communio notio*, 4.

1.1. *L'Església és comunió d'Esglésies locals* (communio Ecclesiarum)

L'única Església de Déu és una *comunió d'Esglésies locals*.⁵ I cada Església *local*⁶ s'insereix en el disseny de Déu. En efecte, l'Esperit no sols uneix tots els batejats en l'únic Cos de Crist, abolint tota enemistat per mitjà del mateix Crist en la creu (cf. Ef 2,14-18), sinó també totes les comunitats eucarístiques en aquest mateix Cos, que és *corpus Ecclesiarum* (*Lumen gentium* 23), Cos de les Esglésies dels *llocs*, recreant la fraternitat *visible*, no solament entre persones, sinó també entre nacions, ètnies, blocs humans.⁷

5. Cf. Arturo CATTANEO, *La Chiesa locale. I fondamenti ecclesiologici e la sua missione nella teologia postconciliare*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2003, 264. 311-316. L'impulsor d'aquesta idea és Tillard (1927-2000); ací en donem dues importants obres traduïdes al castellà: Jean Marie Roger TILLARD, *Iglesia de Iglesias. Eclesiología de comunión* (VeI 113), Salamanca: Sígueme 1991; Íd., *La Iglesia local. Eclesiología de comunión y catolicidad* (VeI 146), Salamanca: Sígueme 1999.
6. El Concili Vaticà II usa indistintament *Església local* i *Església particular*, però quan defineix la diòcesi, en el Decret *Christus Dominus* (núm. 11), parla d'una *portio* (on el tot hi és) i no pas de *pars* (part) «del poble de Déu que es confia a un Bisbe». El Codi relaciona la diòcesi amb l'Església particular; cf. CIC 369. Cf. Pedro RODRÍGUEZ, *Opus Dei: Estructura y Misión. Una realidad eclesiológica* (Teología sistemática), Madrid: Cristiandad 2011, 23, n. 9: «*Portio Populi Dei, portio Ecclesiae universalis*. Las dos expresiones son de *Lumen gentium* 23a. A los efectos del discurso estructural sobre Iglesia universal e Iglesias particulares, resulta indistinto hablar de Iglesia "particular", como hace el CIC, o de Iglesia "local", según la terminología eclesiológica extendida. El territorio, aspecto que viene connotado en la palabra "local", no es un elemento de la constitución *teológica* de las Iglesia particulares (cf. *Christus Dominus* 11a), si bien es el criterio delimitador de las *portiones Populi Dei* que habitualmente garantiza su "catolicidad material" (humana, cultural, etc.). De hecho, las Iglesia locales son de ordinario "locales", aunque pueden delimitarse también "por razón del rito de los fieles o de otra razón semejante" (CIC 372)».
7. Cf. J. M. R. TILLARD, *L'Église locale. Ecclésiologie de communion et catholicité* (Cogitatio Fidei 191), Paris: Cerf 1995, 555. En versió castellana: *La Iglesia local*, 605. Tillard i el qui subscriu no estem d'acord en el fet de dir que la territorialitat no sigui constitutiva, perquè no la entenem com una mera circumscripció eclesiàstica, sinó com un *segment d'humanitat*. L'eclesiòleg Giacomo Canobbio observa que l'argumentació del canonista Juan Ignacio Arrieta, en un article publicat en la revista internacional de Dret canònic *Ius ecclesiae*: «Chiesa particolare e circoscrizioni ecclesiastiche», *Ius ecclesiae* 6 (1994) 3-40, es basa en el significat de «circumscripció eclesiàstica», «que posaria al centre només la idea de "delimitació, d'una manera objectiva i certa, d'un grup relativament autònom de fidels cristians sotmès a la competent jerarquia eclesiàstica, fent, en canvi, del factor territorial un element instrumental útil, en la generalitat dels casos, a definir els límits de la comunitat" (8, cf. també 23)»: Giacomo CANOBBIO, «L'actualitat de l'eclesiologia del Vaticà II i els límits de la seva recepció», en *La relació entre Església i món d'avui a la llum del concili Vaticà II*. Jornada acadèmica 16 de desembre de 2010 (Qüestions Teològiques 12), Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya 2011, 63-64, n. 28. En concret, segons l'actual secretari del Consell Pontifici per als Textos legislatius, el bisbe titular de *Civitate* Juan Ignacio Arrieta Ochoa de Chinchetru, poden identificar-se quatre tipus de circumscripcions eclesiàstiques personals en la legislació eclesiàstica vigent:

L'eclesiologia de comunió és l'eclesiologia que proposa contemplar l'Església com a *misteri de comunió*.⁸ Un misteri il·luminat per altres dos misteris de comunió: el de l'Eucaristia i el de la Santíssima Trinitat.⁹ Precisament Nicolau Cabàsilas (s. xiv) constata que la identificació entre Església i Eucaristia emana de la identificació entre Eucaristia i economia divina.¹⁰

Aleshores si la Trinitat és comunió: són *tres persones* però alhora és una unitat; també l'Eucaristia és comunió: tot i ser molts i diferents els qui hi participem, som *un de sol en Crist Jesús* (cf. 1Co 10,16-17).

L'única Església de Déu radica en el misteri de Déu Pare (cf. Ef 3,6),¹¹ existeix com a Església universal i local simultàniament, mostrant-se com a *misteri de comunió*. La paraula *comunió* (κοινωνία) expressa alhora la *comunió amb Déu i amb els pobres i entre la humanitat reconciliada* (cf. 1Jn 1,6-7). I la comunió amb Déu significa estar al si del seu disseny salvador,¹² inserir-se en la nova *existència de comunió* (tal com tenim apuntada en 1Co 10,16-17 i en 1Jn 1,3), i ser solidaris amb els pobres, els preferits de Déu.¹³

L'eclesiologia de comunió,¹⁴ comuna a l'Orient i l'Occident cristians, sosté que Crist i l'Esperit sempre actuen junts en el servei de l'Evangelí de Déu, atès que en l'economia salvífica, les «dues mans de Déu» mai no actuen l'una sense l'altra. En el Cos de Crist, com en el misteri de l'encarnació, de la missió i glorificació de Jesús, la iniciativa de l'Esperit és essencial. Crist és inconcebible sense el seu Cos i el seu Cos, sempre existeix en l'Esperit. El Cos de Crist constituït per l'Esperit és l'Església. L'Esperit és un Esperit de *comunió*

Diòcesis personals, Ordinariats militars, Prelatures personals i Ordinariats llatins per a fidels de ritu oriental.

8. Cf. Jaume FONTBONA, «La eclesiologia de comunió», *Phase* 47 (2007) 453-481.
9. Cf. JOAN PAU II, *Carta apostòlica* Novo millennio ineunte, núms. 43-45; BENET XVI, *Exhortació apostòlica postsinodal* Sacramentum caritatis, núms. 7-8. A més, vegeu COMISSIÓ MIXTA INTERNACIONAL PER AL DIÀLEG TEOLÒGIC ENTRE L'ESGLÉSIA CATÒLICA I L'ESGLÉSIA ORTODOXA, *El misteri de l'Església i de l'Eucaristia a la llum del misteri de la Santíssima Trinitat*, relació aprovada en la segona reunió plenària del 30 de juny al 6 de juliol de 1982 a Munic; coneguda com a *Document de Munic* (1982).
10. STAVROS YANGAZOGLU, «Eucaristia, Divina Economia e Chiesa: i principi ermeneutici nel *Comento Della Divina Liturgia*», en AA.VV., *Nicola Cabasilas e la Divina Liturgia*, 92.
11. Cf. TILLARD, *Iglesia de Iglesias. Eclesiología de comunió*, 56-64.
12. Cf. JWG, *The Church: Local and Universal*, 3 (núm. 7). On cita: «According to Irenaeus, the history of salvation is a progressive introduction of humanity into communion with God (*Adversus Haereses* IV, 14,2)».
13. En la línia de So 3,12. Certament, actualitzada i plenificada en Crist: cf. Rm 15,26; 2Co 8,1-15; 9,12-15; Flp 2,1-11; He 13,16; Jm 2,5.
14. Cf. Jaume FONTBONA, *Comunió y sinodalidad. La eclesiología eucarística después de N. Afanasiev en I. Zizioulas y J. M. R. Tillard* (Col·lectània sant Pacià, LII), Barcelona: FTC – Herder 1994.

(κοινωνία). Crist és, doncs, un ésser pneumàtic, *comunional* i *relacional*, u i multitud alhora, perquè existeix en la κοινωνία de l'Esperit. Aquesta comunió (κοινωνία) de l'Esperit fa de cada Església local una *Església plena i catòlica* i alhora la connecta amb l'única Església de Déu en el món, el que s'anomena l'*Església universal*. Per tant, l'Església de Déu, en una porció d'humanitat d'un lloc concret, coneguda com a diòcesi, és la *comunió* d'aquells que l'Esperit uneix en el únic Cos del Senyor i que, reunits en l'Eucaristia i entorn al seu Bisbe, manifesten llur unitat en la diversitat. Encertadament la *Carta als bisbes de l'Església catòlica sobre alguns aspectes de l'Església considerada com a comunió* (coneguda com a *Communio notio*) afirma:

La comunió eclesial, en la qual cadascú és inserit per la fe i el Baptisme, té la seva rel en la Sagrada Eucaristia.¹⁵

El misteri de la unitat en la diversitat s'arrela en l'Eucaristia. El reconegut com a pare de l'eclesiologia eucarística, el teòleg rus ortodox Nicolau Afanasiev,¹⁶ ja ho descobria en la seva anàlisi de 1Co 10,16-17.¹⁷ En efecte, la unitat interna de l'Església reunida brolla del fet que tots, tot i ser diferents, formem un únic Cos, el Cos de Crist. El fet que Crist sigui alhora u (Cap) i multitud (Cos) explicaria la relació essencial entre el Cos personal de Crist i el seu Cos eclesial, entre l'Església una (universal) i la diversitat d'Esglésies locals, entre el ministeri d'unitat (ἐπισκοπή) i la diversitat de serveis i carismes de l'única *sacerdoti* de l'Església de Déu, entre el Bisbe de Roma (el πρῶτος)¹⁸ i la resta dels bisbes dispersos pel món, entre el Cap del col·legi episcopal i la resta dels bisbes que formen l'única col·legi episcopal.¹⁹ Precisament el co-president de la *Comissió Mixta Internacional per al diàleg teològic entre l'Església catòlica romana i l'Església ortodoxa*, el metropolita Joan de Pèrgam (Zizioulas), rein-

15. *Communio notio*, 5.

16. Cf. Jaume FONTBONA, «La eclesiologia eucarística de Afanasiev», *Phase* 47 (2007) 405-422. Sobre l'aportació de l'eclesiologia eucarística al Concili Vaticà II, vegeu: Hervé LEGRAND, «La fecunditat dell'eclesiologia eucarística nel dialogo attuale fra la Chiesa cattolica e la Chiesa ortodossa», 225-230. Legrand recorda que la fórmula de LG 23 sobre les Esglésies locals reconeix la importància essencial de l'eclesiologia eucarística (p. 230).

17. *La copa de la benedicció que nosaltres beneïm, ¿no és comunió amb la sang de Crist? El pa que partim, ¿no és comunió amb el cos de Crist? El pa és un de sol, i per això nosaltres, ni que siguem molts, formem un sol cos, ja que tots participem d'aquest únic pa.*

18. Per la seva opció ecumènica la *Carta Encíclica Ut unum sint* (1995) sempre que vol referir-se al Romà Pontífex parla del Bisbe de Roma.

19. Cf. JOAN PAU II, Exhortació apostòlica postsinodal *Pastores gregis*, núm. 8. Vegeu també LG 22.

terpretant Afanasiev,²⁰ afirma que l'Església és *de Déu* i existeix com a Església *d'un lloc*.²¹ Aquesta idea la tenim expressada en els escrits paulins i en l'obra lucana amb l'expressió tècnica «ἐπὶ τὸ αὐτό», és a dir, l'Església de Déu, l'Israel restaurat, s'expressa en l'assemblea reunida en l'Esperit o en l'Eucaristia.²²

L'Església de Déu *com a tal* és l'Església *primordial*, la de Pentecosta, que és *una* i *catòlica* en la seva essència més pregona, el seu origen és escatològic, i abasta des del just Abel (*Ecclesia ab Abel*) fins a la fi del món. I des de Pentecosta, Crist és inseparable de l'Església, atès que no existeix Crist (el cap) sense la seva Església (són cos), tal com tampoc no existeix l'Església (el cos) sense Crist (són cap).

D'altra banda, davant la problemàtica suscitada sobre la possible prioritat de l'Església *local* en relació amb l'Església *universal*,²³ defensada sembla per alguns seguidors de l'eclesiologia eucarística,²⁴ l'esmentada carta de la Congregació per a la Doctrina de la Fe, *Communio notio* afirma:

En efecte, *ontològicament*, l'Església misteri, l'Església una i única segons els Pares precedeix la creació,²⁵ i dona llum a les Esglésies particulars com a filles, s'hi expressa, és mare i no un producte de les Esglésies particulars.²⁶

20. Cf. H. LEGRAND, «La fecondità dell'eclesiologia eucaristica nel dialogo attuale fra la Chiesa cattolica e la Chiesa ortodossa», 231-238. La tesi de Legrand és que l'eclesiologia eucarística de Zizioulas, que ha aprofundit la teologia d'Afanasiu, és l'actual interlocutora de la teologia catòlica.
21. Cf. I. ZIZIOULAS, *El ser eclesial. Persona, comunió, Iglesia*, 38-39; 260-274; Íd., *Comunió y alteridad. Persona e Iglesia* (VeI 178), Salamanca: Sígueme 2009, 359-386.
22. Cf. J. FONTBONA, «L'Església de Déu l'Eucaristia. El significat de l'expressió tècnica ἐπὶ τὸ αὐτό», *RCatT* 30/2 (2010) 737-753.
23. Sobre la qüestió de la prioritat, vegeu: JWG, *The Church: Local and Universal*, 3 (núms. 21-24). On es deixa notar la influència de Zizioulas.
24. Nicolau Afanasiu defensa la prioritat l'Església local i és totalment contrari a l'eclesiologia que anomena *universal*, segons ell iniciada amb Cebrià de Cartago (segle III), cf. J. FONTBONA, *Comunió y sinodalidad*, 33-56. Afanasiu descobreix l'autèntica catolicitat en la màxima concreció, és a dir, en la reunió dels cristians «ἐπὶ τὸ αὐτό» (per a l'Eucaristia); i d'aquí en dedueix que l'Església local no és una *part* de l'Església universal, sinó que cada Església local és, en plenitud, *Església catòlica* (p. 53). Zizioulas se'n desmarca aviat, cf. I. ZIZIOULAS, *El ser eclesial*, 38-39. Zizioulas contesta Afanasiu afirmant que precisament l'Eucaristia, per la seva pròpia natura, expressa simultàniament tant el *localisme* i com l'*universalisme* del misteri de l'única Església (p. 39). A més, Zizioulas posa Cebrià de Cartago dins l'eclesiologia eucarística primitiva, que dura fins al naixement de les parròquies vers el segle IV (cf. J. FONTBONA, *Comunió y sinodalidad*, 160-161). I una cosa que Zizioulas destaca de Cebrià és la importància del bisbe i de l'Eucaristia en la manifestació de la unitat de l'Església en un lloc.
25. Aquí se cita: 2Cl 14,2 i HermVis 2,4.
26. *Communio notio* 9. Sobre aquesta problemàtica, cf. Salvador PIÉ-NINOT, *Eclesiología. La sacramentalidad de la comunidad cristiana* (Lux Mundi 86), Salamanca: Sígueme 2009, 143-149

El metropolita Joan de Pèrgam observa que no hi ha unanimitat entre els Pares dels primers segles. En efecte, mentre hi ha Pares, com Orígens i els teòlegs alexandrins, que fonamenten la identitat de l'Església en el món intemporal i etern de les idees, on domina el Verb etern de Déu, n'hi ha d'altres, com sant Ignasi d'Antioquia, sant Ireneu de Lió i sant Justí de Roma, que fonamenten la identitat de l'Església en l'Eucaristia, on domina el Verb encarnat.²⁷ A més, tant Ignasi d'Antioquia com Justí de Roma quan parlen de l'Església de Déu reunida en l'Eucaristia usen l'expressió tècnica ἐπι τὸ αὐτό esmentada.²⁸

D'altra banda, el professor Salvador Pié i Ninot observa que les referències patristiques aportades sobre la prioritat ontològica de l'Església universal són només dues: Climent de Roma («l'Església no és d'ara, sinó del principi»)²⁹ i el Pastor d'Hermes («fou creada abans tot»)³⁰. Certament unes referències que no tenen res a veure amb la problemàtica plantejada, atès que importants patrònics (Pié esmenta els següents: A. Orbe, H. de Lubac, J. J. Ayán, D. Sicard i G. Bardy) diuen que els textos citats es referirien més aviat a la relació existent entre Crist i l'Església, i no entre Església universal i Església local, problemàtica que no existia en aquell temps.³¹

(sobre l'Església universal); 351-363 (el debat sobre la prioritat o complementarietat entre Església universal i particular o local). La entrada «Iglesia local», en C. O'DONNELL – S. PIÉ-NINOT (eds.), *Diccionario de Eclesiología*, Madrid: San Pablo 2001, 511, diu: «Aunque la argumentación de la carta no siempre es fácil de seguir, su intención es advertir contra la disociación de la Iglesia local respecto de la Iglesia universal, idea que, como observa la misma carta, fue ya manifestada por Pablo VI en su exhortación apostólica sobre la evangelización (*Evangelium nuntiandi* 64)».

27. Cf. MÉTROPOLITE JEAN (ZIZIOULAS) DE PERGAME, *L'Église et ses institutions* (Orthodoxie 3), Paris: Cerf 2011, 137-143
28. Cf. J. FONTBONA, *La Cena del Senyor, misteri de comunió* (CPL Libri 5), Barcelona: CPL 2010, 111. 114-115.
29. DANIEL RUIZ BUENO (ed.), *Padres Apostólicos* (BAC 65), Madrid: BAC 21967, 366: «No creo, por lo demás, que ignoréis cómo la Iglesia viviente es *el cuerpo de Cristo*, pues dice la Escritura: *Creó dios al hombre varón y hembra*. El varón es Cristo; la hembra, la Iglesia. Como tampoco que los Libros y los Apóstoles nos enseñan cómo la Iglesia no es de ahora, sino de antes (ἀλλὰ ἀνωθεν)».
30. HERMAS, «El Pastor», en *Pares Apostòlics* (CC 81), Barcelona: Proa 2000, 215: «Vaig tenir una revelació, germans, mentre dormia, feta per un jovenet molt bell que em va dir: –La dona anciana de qui vas rebre el llibret, qui et sembla qui és? Jo li dic: –La Sibil·la. –Vas errat —em diu— no és ella. –Qui és, doncs? —dic jo. –L'Església —respon. I jo li dic: –Per què és tan anciana? –Perquè —em diu— fou creada abans de tot; per això és tan anciana, i per ella és configurat l'univers».
31. Cf. S. PIÉ-NINOT, *Eclesiología. La sacramentalidad de la comunidad cristiana*, pp. 361-362, amb la n. 64.

L'eclesiologia de comunió destaca que l'Església viu de l'Eucaristia. Una pregona convicció que el magisteri papal recent ha posat en relleu; en concret, el papa Joan Pau II, en la seva Carta Encíclica *Ecclesia de Eucharistia* (2003), i el papa Benet XVI, en la seva Exhortació apostòlica postsinodal sobre l'Eucaristia *Sacramentum caritatis* (2007).³² En poques paraules, l'Església és *eucarística*,³³ i ho és tant que la causa, com diu el bisbe de Roma Benet XVI, està en el fet que Crist ens ha estimat primer.³⁴ En poques paraules, l'Església es forma a partir de l'Eucaristia.³⁵ A més, el fet que l'Església sigui eucarística és tan cert com que l'Eucaristia *defineix* el ministeri ordenat (ἐπισκοπή), la seva sinodalitat i la relació entre el Cos personal de Crist i el seu Cos eclesial.

La comprensió eucarística del misteri de l'Església supera la dicotomia entre l'element institucional i l'element carismàtic, ambdós es «fonen» en la comunió (κοινωνία). L'ur simultaneïtat i interioritat mútues estan en l'Eucaristia i en el Baptisme: l'Església de Déu és una *comunitat sacerdotal* (1Pe 2,5.9), carismàtica i estructurada pel ministeri apostòlic, ordenat al servei de la unitat.³⁶ El ministeri apostòlic (ἐπισκοπή) sempre s'ha de comprendre com a *part* constitutiva de l'Església local (n'és el seu cap) i mai com una autoritat per sobre d'ella i independent.³⁷ Aleshores, la funció del Bisbe en la seva diòcesi i al si de la comunió de les Esglésies és entesa des del seu servei a la comunió (κοινωνία) i a la unitat en la fe.³⁸

L'eclesiologia de comunió posa en relleu que la celebració eucarística inclou l'Església en la seva dimensió local i universal simultàniament, i també manifesta una presència mútua de totes les Esglésies en Crist i en l'Esperit per

32. Cf. JOAN PAU II, *Carta Encíclica Ecclesia de Eucharistia* (17 abril 2003) 1; BENET XVI, Exhortació apostòlica postsinodal *Sacramentum caritatis* (22 febrer 2007), 14.

33. Cf. *Communio* notio, 11, i el seu comentari de tres asteriscs, en *L'Osservatore Romano*, núm. 26 (25 junio 1993) 18-19.

34. Cf. *Sacramentum caritatis*, 14.

35. Ho afirma Benet XVI: BENET XVI, *Jesús de Natzaret, vol. II. De l'entrada a Jerusalem a la Resurrecció*, Barcelona: Claret 2011, 121.

36. Del mateix pare: P. RODRÍGUEZ, *Opus Dei: Estructura y Misión. Una realidad eclesiológica*, 17-21.

37. Sobre l'autoritat com a servei: COMISSIÓ MIXTA INTERNACIONAL PER AL DIÀLEG TEOLÒGIC ENTRE L'ESGLÉSIA CATÒLICA ROMANA I L'ESGLÉSIA ORTODOXA, *Les conseqüències eclesiològiques i canòniques de la naturalesa sacramental de l'Església. Comunió eclesial, conciliaritat i autoritat (Document de Ravenna 2007)*, I, 13-14; versió catalana en *DdE* 43 (2008) núm. 922, 435. Vegeu també: J. FONTBONA, *Ministeri ordenat, ministeri de comunió* (CPL Libri 2), Barcelona: CPL 2009, 159-160.

38. Cf. CONCILI VATICÀ II, *Lumen gentium* 23. Sobre la importància del bisbe en l'eclesiologia catòlica: JWG, *The Church: Local and Universal*, 6 (núm. 16).

a la glòria de Déu i la salvació del món.³⁹ Precisament el papa Joan Pau II, en l'Exhortació postsinodal *Pastores gregis* (2003), observa que:

La relació de mútua interioritat que hi ha entre l'Església universal i l'Església particular, es reproduïx en la relació entre el Col·legi episcopal en la seva totalitat i cadascun dels bisbes (núm. 8).⁴⁰

En la pregària eucarística de la litúrgia romana sempre es recorda el Papa i el bisbe diocesà on se celebra l'Eucaristia, ja que hi ha una «fonamental *mútua interioritat*» entre Església universal i Església local.⁴¹ Encara més, la litúrgia eucarística expressa la comunió existent entre el sacerdoci ministerial i el sacerdoci comú:

La litúrgia expressa de diverses maneres aquesta realitat, manifestant, per exemple, que tota celebració de l'Eucaristia es realitza en unió no solament amb el propi Bisbe, sinó també amb el Papa, amb l'orde episcopal, amb tot el clero i amb el poble sencer.⁴²

Aleshores, l'única Església de Déu és certament una comunió d'Esglésies locals, comunió que s'arrela o fonamenta en l'única Eucaristia i en l'únic episcopat. La citada carta als bisbes de l'Església catòlica *Communio notio* afirma:

La comunió de les Esglésies al si de l'única Església de Déu no solament s'arrela en la mateixa fe i en el Baptisme comú, sinó també i sobretot, en l'única Eucaristia i en l'únic episcopat.⁴³

Quan se sosté que l'Església universal és una *comunió d'Esglésies locals* no se subestima la seva infrangible unitat,⁴⁴ precisament perquè no pot existir una Església local autònoma i independent de la comunió d'Esglésies. Així mateix no pot existir un bisbe autònom i independent de la resta, ja que sols

39. Cf. J. FONTBONA, «La Iglesia una comunión de Iglesias locales, desde la perspectiva del metropolitano Juan de Pérgamo», *Diálogo ecuménico* 39 (2004) 43-44. Vegeu també S. PIÉ-NINOT, *Eclesiología. El sacramento de la comunidad cristiana*, 351-363.

40. JUAN PABLO II, *Exhortación apostólica postsinodal sobre el Obispo servidor del Evangelio de Jesucristo para la esperanza del mundo* (Pastores gregis), Madrid: San Pablo 2003, p. 27.

41. Cf. *Communio notio*, 13.

42. *Ibíd.* 14. Idea recollida en l'actual *Institutio* del Missal romà (tercera edició típica), núm. 79.

43. Cf. *Communio notio*, 11.

44. Cf. *Ibíd.*, 8.

existeix un únic episcopat, com existeix una única Església, la de Crist, que en el Credo confessem «una, santa, catòlica i apostòlica».⁴⁵

En altres paraules, és a dir, amb les paraules de Pedro Rodríguez, conegut eclesiòleg de la prelatura personal de l'*Opus Dei*, la mútua interioritat entre l'Església universal i les Esglésies locals és una dimensió constitutiva de l'única Església fundada per Jesucrist;⁴⁶ o també, aquesta mútua interioritat d'Església local i Església universal pertany a l'essència de l'Església.⁴⁷

2. ESSLÉSIA LOCAL I ESSLÉSIA UNIVERSAL COM A COMUNITAT

L'eclesiologia de comunitat presenta l'Església assentada sobre aquests tres pilars: el Bisbe diocesà, l'Eucaristia i el lloc on s'arrela l'Evangeli rebut i acollit i s'edifica l'única Església de Déu.⁴⁸ Aquest lloc és la carn d'humanitat que Déu vol salvar a través de la seva Església,⁴⁹ on Crist i l'Esperit continuen l'obra de reconciliació del Pare des del just Abel fins a la fi del món.

L'eclesiologia de comunitat mai no oblida que Paraula i Eucaristia són inseparables (cf. Jn 6), i que ambdues remetent a la figura visible del Bisbe diocesà, el qual garanteix que la Paraula rebuda i testimoniada en un lloc concret (signe visible de la creació) es faci menjar i beguda veritables (Jn 6,55) en l'Eucaristia celebrada en aquell lloc (com a signe visible del lloc nou: el Regne de Déu).

El Bisbe diocesà, doncs, recorda que la Paraula i l'Eucaristia rebudes, testimoniades i celebrades en la seva diòcesi, són la mateixa Paraula i Eucaristia que reben, testimonien i celebren totes les Esglésies locals de l'única Església de Déu; atès que el Bisbe diocesà uneix aquella comunitat, creada certament per la recepció de la Paraula (cf. 1Te 1,6) i alimentada per l'Eucaristia i enviada a totes les nacions (cf. Mt 28,19; Mc 16,15; Ac 1,8), amb totes les Esglésies

45. Cf. *Ibid.*, 7.

46. Cf. P. RODRÍGUEZ, *Opus Dei: Estructura y Misión*, 24.

47. Cf. *Ibid.*, 42.

48. Aquesta és la tesi de fons del qui subscriu aquest article, tesi formulada per primer cop en *Comunió y sinodalidad* (1994). Una tesi que coincideix amb el conjunt de l'obra de Tillard, tot i ell que no l'arribi a formular explícitament abans del 1994, però sí que l'apunta en el seva última gran obra: J. M. R. TILLARD, *L'Église locale. Ecclésiologie de communion et catholicité* (1995). Una tesi que obtingué el *Premi ecumènic universitari de 1996*, concedit pel Consell Pontifici per a la Unitat dels Cristians. Tanmateix, es tracta d'una tesi totalment contrària a la visió que defensa l'eminent eclesiòleg Pedro Rodríguez i altres eclesiòlegs de l'única prelatura personal fins ara existent.

49. Es tracta d'una expressió manllevada de l'obra del meu amic i mestre J. M. R. Tillard.

locals disperses pel món, pel fet de formar part de l'únic episcopat, però també la uneix amb l'Església apostòlica, per la successió apostòlica.

D'altra banda, el lloc uneix el misteri de l'encarnació amb el misteri pasqual per mitjà de l'Eucaristia i el Bisbe que la presideix en aquell lloc, com a segment d'humanitat arrelat en una porció de la creació. Encara més, el lloc vincula la creació amb la nova creació que inaugura l'Evangeli rebut i inculcurat, és a dir, el Regne de Déu irromp en aquell lloc,⁵⁰ sorgint fraternitat, el fruit últim (la *res*) de l'Eucaristia.

I finalment, l'eclesiologia de comunió apunta decididament vers una sinodalitat *interlocal*, assentant un triple arrelament: el *lloc* definit per una diòcesi o Església local, el *lloc* definit per una agrupació de diòcesis o Esglésies locals, i el *lloc* definit per la comunió de totes les Esglésies locals (la *communio Ecclesiarum*, o el *Corpus Ecclesiarum*);⁵¹ i cadascun d'aquests *locs* té el seu punt axial en un *πρῶτος* (*primer*), és a dir, en l'àmbit *local*, es tractaria del bisbe diocesà, en l'àmbit *interlocal* es tractaria del primat (metropolita, patriarca) d'una agrupació d'Esglésies locals, i finalment en l'àmbit *ecumènic* o *universal* es tractaria de la primacia del bisbe de Roma, *que presideix en l'amor* totes les Esglésies locals i és el cap de l'únic col·legi episcopal, perquè només hi ha un episcopat, com hi ha una sola Església.

Aquest *πρῶτος* ha estat regulat des dels inicis pel conegut *Cànon 34 dels Apòstols* (ca. 381 dC),⁵² i ha estat rebut per primer cop en un document del magisteri catòlic en el núm. 61 de la Exhortació apostòlica post-sinodal *Pastores gregis* del papa Joan Pau II.⁵³ I el *Cànon 34*, recopilat en el llibre VIII de les *Constitucions Apostòliques (CA)*, afirma:

Els bisbes de cada *nació* (ἔθνος) han de saber qui d'entre ells és el *primer* (πρῶτος) i considerar-lo com el seu *cap*. No han de fer res d'important sense el seu acord,

50. Cf. J. FONTBONA, «L'Església de Déu en l'Eucaristia. El significat de l'expressió tècnica *ἐπι τὸ αὐτό*», *RCatT* 35/2 (2010) 737-753.

51. Cal recordar, tal com ho fa sovint Pedro Rodríguez, que l'única prelatura personal existent no és una Església *local* ni una Església *particular*. Vegeu-ho, per exemple: P. RODRÍGUEZ, *Opus Dei: Estructura y Misión*, 52; i en concret, p. 107: «El Opus Dei es una institución de la Iglesia universal y no una Iglesia particular». A més diu, que el Opus Dei, «desde su origen se ha autocomprendido como una realidad eclesial esencial y orgánicamente constituida por *laicos* y *sacerdotes* en interrelación sacramental» (p. 84). L'única prelatura personal, també afirma P. Rodríguez, «está al servicio de las Iglesias particulares y a la comunión de todas ellas en la Iglesia universal» (p. 11); i dit negativament, «no es una *portio Populi Dei* que se añade a las ya existentes, sino una agrupación de fieles estructurada jerárquicamente, cuyo Prelado goza de una jurisdicción fundamentada en la que el Papa tiene para la Iglesia universal» (p. 52).

52. Cf. J. M. R. TILLARD, «Comment accorder synodalité et primauté?», *CrSt* 19 (1998) 415-416.

53. Cf. J. FONTBONA, «La sinodalitat», *RCatT* 32/2 (2007) 378-380.

àdhuc si pertany a cadascú de tractar els afers de la seva pròpia diòcesi i dels territoris que en depenen. Però ell (és a dir el primer) no farà res sense l'acord de tots els altres bisbes. Així regnarà la concòrdia i Déu serà glorificat per Crist en l'Esperit Sant.

El *Cànon 34 dels Apòstols* destaca tant el primat d'un bisbe i d'una Església *local* com la col·legialitat dels bisbes i la sinodalitat de les Esglésies. Aleshores, el primer dels bisbes d'una agrupació d'Esglésies seria el *metropolita* de l'Església local reconeguda per tothom com a primada, pel seu origen apostòlic, pels seus privilegis històrics, pel seu testimoni de fe i d'amor; i el primer sempre decidiria d'acord amb els altres bisbes d'aquell *ἔθνος*; i aquests bisbes mai no decidrien res d'important sense el consentiment del qui reconeixen com a primer (*πρωτος*). En definitiva, el *Cànon 34* és aplicable en els afers que superen la immediata jurisdicció territorial del bisbe diocesà; exigeix que la decisió sigui col·legial (compti amb els altres bisbes de l'agrupació) i sinodal (compti també amb llurs Esglésies locals). A més a més, indica el lligam íntim entre l'aspecte litúrgic i l'aspecte canònic, ja que la *unanimitat* dels bisbes glorifica el Pare per Crist en la comunió de l'Esperit; així, doncs, tota decisió col·legial i sinodal té una finalitat doxològica i comunitària.

En definitiva, si contemplem l'Església *local* i l'Església *universal* com a *comunió*, la *col·legialitat* i la *sinodalitat* són clau.

2.1. La importància de la col·legialitat episcopal

El bisbe que presideix una Església *local* està sacramentalment unit, per l'ordenació episcopal i la inserció de la seva *seu* en la comunió de les Esglésies (*communio Ecclesiarum*), amb la resta de bisbes i amb la resta d'Esglésies *locals*. Concretament, amb els bisbes forma un *collegium* (terme original de Cebrià de Cartago), el *col·legi episcopal*,⁵⁴ el qual té la missió de tenir cura de la comunió de les Esglésies locals esteses per tot el món (àmbit *universal*).

El Concili Vaticà II afirma que els *coetus episcopales* (grups de bisbes, normalment traduït per *conferències episcopals*) ajuden a viure la col·legialitat (l'afecte col·legial) o la cooperació orgànica en un àmbit intermedi entre *local* i *universal*.⁵⁵ El mateix Concili descobreix, precisament, la iniciativa de la

54. Cf. CONCILI VATICÀ II, LG 22.

55. Cf. *Ibíd.*, 23: «La divina Providència ha fet que algunes Esglésies fundades pels Apòstols i llurs successors en diverses regions (*loci*) s'apleguessin, en el transcurs del temps, en grups (*coetus*)

divina Providència en la voluntat d'agrupar-se les diverses Esglésies locals d'una mateixa realitat geogràfica o patrimoni teològic i litúrgic comú, àdhuc social, cultural i lingüístic, tal com podria ser Catalunya o els Països Catalans.⁵⁶

Normalment, la *conferència episcopal* es considera un organisme col·legial, perquè agrupa els bisbes d'una regió o d'un país (àmbit *interlocal*); però també podria considerar-se un organisme sinodal, perquè aplega les Esglésies *locals* o diòcesis d'una regió o d'un país (àmbit *interlocal*). Precisament per la seva importància caldria recordar l'articulació d'aquestes *agrupacions d'Esglésies*, suscitées per la divina Providència, amb la *catolicitat* a servir; és a dir, amb la missió d'actualitzar la sobirania de Crist en un teixit d'humanitat inclòs en un *ἔθνος* (nació, país), assumint i tenint cura de la seva memòria, riquesa, geni, sofriments, esperances.

A cada *agrupació d'Esglésies* li correspon una *agrupació de bisbes* diocesans. Aquí convé recordar el principi eclesiològic de Cebrià de Cartago i esmentat en la mateixa *Constitució dogmàtica sobre l'Església* del Concili Vaticà II:

El bisbe en l'Església i l'Església en el bisbe (*Episcopus in ecclesia et ecclesia in episcopo*).⁵⁷

Per tant, els bisbes diocesans s'haurien d'aplegar amb la finalitat d'agrupar llurs Esglésies locals i no tant per a qüestions simplement polítiques, jurídiques i administratives. El que cal en les reunions episcopals d'una realitat geogràfica concreta és l'exercici col·legial del ministeri episcopal, tenint cura que l'agrupació de les Esglésies en un àmbit *interlocal* sigui fidel a l'acció de l'Esperit i a l'Evangelí a inculcar.

En definitiva, a la col·legialitat episcopal (comunió entre bisbes) li correspon la sinodalitat de les Esglésies (comunió entre Esglésies); de fet, són inseparables sacramentalment, per l'ordenació episcopal.

---

orgànicament units que, salvada la unitat de la fe i l'única constitució divina de l'Església universal, frueixen d'una disciplina pròpia, d'una litúrgia pròpia i d'un patrimoni teològic i espiritual propi [...]. Aquesta varietat d'Esglésies locals (*ecclesiarum localium*) convergint en la unitat (*in unum conspirans*) demostra de la manera més palesa la catolicitat de l'Església indivisa. Per una raó semblant, les Conferències episcopals poden avui fer una feina múltiple i fecunda, per tal que l'afecte col·legial (*collegialis affectus*) es tradueixi en aplicacions concretes».

56. Cf. J. FONTBONA, «Una conferència episcopal possible», *QVC* 233 (2008) 69-74.

57. El Concili ho cita en nota, quan es refereix als bisbes com a principi visible i fonament de la unitat en llurs Esglésies (*LG* 23).

2.2. La importància de la sinodalitat de l'Església

L'acció de caminar tots els cristians, junts i amb diversos ritmes s'anomena *sinodalitat*.⁵⁸ Es tracta d'un neologisme, procedent del grec eclesiàstic *συνδοία*: grup de persones que caminen juntes, una paraula que consta de la preposició *σύν* (amb) i del substantiu *ὁδός* (camí).

La *sinodalitat* respecta la igualtat radical de tots els batejats. En efecte, tots, pel baptisme i la confirmació, som responsables de l'edificació de l'Església i de la inculturació de l'únic Evangeli allà on vivim i som, participem de l'únic sacerdoti de Crist, del seu lliurament al Pare perquè el món sigui tal com el Pare el vol, i també participem de la seva missió d'obrir camins pel Regne de Déu. Però, tot i que som radicalment (de rel) iguals, pel sagrament del baptisme i de la confirmació, som radicalment (també de rel) diferents, pel sagrament de l'orde (episcopat, presbiterat, diaconat).⁵⁹

La *sinodalidad* posa en el mateix camí els *pocs* cristians que han rebut el sagrament de l'orde amb la *multitud* de cristians i cristianes que no l'han rebut, ja que tots som cridats per l'Esperit Sant, des de la pròpia vocació i missió, a ser sants com ho és el nostre Pare del cel (cf. Mt 5,48; Lc 6,36), i a continuar l'obra de Jesucrist en el món amb la força de l'Esperit. Precisament els membres de l'*Opus Dei* insisteixen, i amb raó, en la *cooperació orgànica* entre el sacerdoti comú i el sacerdoti ministerial en el si de la prelatura personal.⁶⁰

La *sinodalitat* també fa que caminin juntes les Esglésies locals d'una mateixa regió, nació o país, amb una identitat o patrimoni comuns (àmbit *interlocal*), i també totes les Esglésies locals, disperses d'Orient a Occident, amb l'Església que les presideix en l'amor, l'Església de Roma (àmbit *universal*).

La *sinodalitat* s'exerceix, pròpiament, en l'àmbit *local*, és a dir, en el si d'una diòcesi, en l'àmbit *interlocal*, en una agrupació de diòcesis o d'Esglésies locals, i en l'àmbit ecumènic, entre les diverses Esglésies locals d'Orient a

58. Cf. J. FONTBONA, «La sinodalitat», 357-385.

59. CONCILI VATICÀ II, LG 10: «Aquest sacerdoti comú dels fidels i el sacerdoti ministerial o jeràrquic, per bé que es diferenciïn essencialment i no sols en grau (*licet essentia et non gradu tantum differant*), s'ordenen tanmateix l'un a l'altre, ja que tots dos participen, cadascun a la seva manera, de l'únic sacerdoti de Crist».

60. Precisament Pedro Rodríguez afirma que aquesta *cooperació orgànica* és un important concepte teològic, però no li gosa dir *sinodalitat*; cf. P. RODRÍGUEZ, *Opus Dei: Estructura y Misión*, 54.

Occident i del Nord al Sud.⁶¹ També es pot fer experiència *sinodal* (de *camí en comú*, tot i que amb ritmes diferents) en l'àmbit parroquial i arxiprestal, així com en el si dels Moviments d'Acció Catòlica. També se'n pot fer en el si de la prelatura personal de l'*Opus Dei* amb la *cooperació orgànica* entre el sacerdoti ministerial i el sacerdoti comú, malgrat no es prengui seriosament la dimensió *local* i els laics trobin més important la relació sinodal amb el propi Prelat que amb el propi bisbe diocesà i, a més, es menystingui el fet de formar part de l'únic presbiteri local (bisbe i preveres formen un únic presbiteri a cada diòcesi).⁶²

El fet de *caminar junts* o de fer *camí en comú* suposa decidir i treballar en equip, és a dir, en consens. No es tracta de dur a terme el que decideix la majoria o la minoria més forta, sinó de fer el que es decideix en comunió entre nosaltres i amb Déu i amb els pobres. En definitiva es tracta de posar en marxa el sentit de la fe dels fidels en interacció amb el ministeri de la memòria (Ἐπισκοπή). Precisament, tot fidel ha rebut *la unció del Sant* (cf. 1Jn 2, 20.27),⁶³ el do de l'Esperit en el si de la comunió eclesial, perquè, amb els altres fidels, edifiqui l'Església *local* i *universal* i col·labori en la construcció del Regne. I l'ordenat de bisbe ha rebut el do per a servir la unitat i la comunió en la pròpia Església local i, amb els altres bisbes, inclouent-hi el bisbe de Roma (sempre amb ell i mai sense ell), servir la unitat i la comunió de la comunió de les Esglésies locals.⁶⁴

Cada bisbe diocesà és la memòria viva del Senyor i dels Apòstols en el si d'una Església *local*. El seu servei a la *memòria* està en comunió amb el que anomenem *sensus fidelium*, i, per tant, l'un és normatiu per a l'altre. El Document de la II Comissió Teològica Internacional entre l'Església catòlica i la Comunió anglicana (ARCIC II), *El do de l'autoritat* (1999), recorda:

61. Aquesta estructuració tripartida ja la trobem en el *Directori ecumènic* del 1993.

62. Cf. J. FONTBONA, *Ministeri ordenat, ministeri de comunió*, 163-165. On es nota que els preveres reben en l'ordenació la capacitat per a col·laborar i cooperar amb el bisbe diocesà i aconsellar-lo i ajudar-lo en el govern pastoral; per això, ja des d'antic, es recorda que reben *l'spiritu consilii*. A més, per l'ordenació sacramental, els preveres són constituïts en membres del *presbyterium* (p. 172). Vegeu també el núm. 7 del Decret sobre el ministeri i la vida dels preveres del Concili Vaticà II, *PO*.

63. Cf. CONCILI VATICÀ II, *LG* 12.

64. Vegeu pregària d'ordenació episcopal: *De ordinatone (editio typica altera)*, núm. 47. I vegeu-ne la interpretació que segueix en J. FONTBONA, *Ministeri ordenat, ministeri de comunió*, 159-163.

Pel *sensus fidelium*, tot el cos s'articula al ministeri, aportant-li la seva contribució, rebent d'ell i beneficiant-se de l'activitat dels qui, en el si de la comunitat, exerceixen l'ἐπισκοπή i vetllen per la memòria viva de l'Església.⁶⁵

Heus ací que el *sensus fidelium* fa que sigui veritable el *nunquam eadem* (mai el mateix), però sempre en contínua osmosi amb l'acció del servei episcopal (ἐπισκοπή), que té cura de mantenir l'Església *semper ipsa* (sempre idèntica) a la seva memòria. Aleshores, i gràcies a la interconnexió entre el ministeri de la memòria i el *sensus fidelium*, des de la Pasqua fins a la Parusia, l'Església és *semper ipsa et nunquam eadem*, sempre igual en la seva identitat més pregona, però mai no és la mateixa, perquè actualitza el missatge i la vida de l'Evangelí *hic et nunc*.

La *sinodalidad* fa aparèixer l'estructura relacional de l'Església, és a dir, la seva estructura de rel sacramental. Els sacraments que estructurin l'Església són els de la iniciació cristiana (Baptisme, Confirmació i Eucaristia) i el de l'Orde (bisbe, preveres i diaques). Tots els batejats i confirmats existim en relació amb la Trinitat (som batejats en nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant), amb l'Església i amb el món on vivim i existim. L'estructura sacramental possibilita que no es confongui cap persona cristiana ni amb l'Església ni amb el món, i que tampoc l'Església no es confongui ni amb la Trinitat ni amb el món.

La *sinodalidad* fa aparèixer l'*alteritat*. En l'Església, res no es munta per pròpia iniciativa; tampoc no ens ho fem nosaltres mateixos, tot i que es pugui decidir d'una manera democràtica o assembleària, sinó que tot es rep com un do de Déu (incloent-hi la institució), i alhora, com una recerca suscitada i guiada pel mateix Esperit Sant; això implica no sufocar la *unció del Sant* rebuda (el *sensus fidelium*) pels batejats i confirmats en el si de l'Església *una, santa, catòlica i apostòlica*.

L'Església visibilitza en la seva estructura que ja és *comunió amb Déu i amb els pobres* (els seus preferits) *i entre nosaltres*. I des dels orígens ho manifesta amb l'exercici de la *sinodalitat*. Tots els cristians estem sacramentalment orientats a caminar conjuntament, ja que som *un de sol en Crist Jesús*.⁶⁶ La sinodalitat s'arrela, doncs, en la mateixa sacramentalitat de l'Església.

65. ARCIC II, *El do de l'autoritat. L'autoritat en l'Església III*, núm. 29; versió catalana: *DdE* 34 (1999), núm. 725, p. 472..

66. Cf. Rm 12,5; 1Co 6,16; 10,16-17; 12,12-13; Ga 3,26-29; Ef 2,16; Col 3,15.

El sistema sinodal dels primers segles expressava la comunió entre les diverses Esglésies locals i la radical igualtat entre tots els bisbes.⁶⁷ En efecte, segons el parer del metropolita Joan de Pèrgam (Zizioulas), expert sobre la sinodalitat eclesial dels tres primers segles, *la unió comuna* constituïa una necessitat eclesiològica de cada Església local i sense ella la seva catolicitat era inconcebible.⁶⁸ Precisament, la unitat de l'Església passava per l'Església local, perquè l'estructura conciliar sorgia de l'estructura sinodal de l'assemblea eucarística local, però també perquè els bisbes diocesans eren els únics que participaven en les decisions dels primers concilis.⁶⁹

La sinodalitat manifesta la natura *comunional* o relacional de l'Església en un lloc, l'Església local; en una realitat definida geogràficament i històricament, una agrupació d'Esglésies locals; i en el món, la comunió d'Esglésies locals esteses pel món. L'exercici de la sinodalitat s'arrela en la comunió,⁷⁰ que brolla del misteri de la Santíssima Trinitat i de l'Eucaristia, és a dir, que emana de la *comunió* del Pare i del Fill i de l'Esperit, i de la comunió amb Déu i els pobres i entre tots els cristians.

En resum, l'única Església de Déu estesa per tot el món actualitza la seva catolicitat en llurs institucions sinodals i col·legials. Unes institucions que cal anar desenvolupant en el si de l'Església catòlica llatina,⁷¹ sobretot en els tres àmbits possibles d'actuació, és a dir, *local*, *regional* o *interlocal* i *ecumènic* o *universal*.

67. Cf. I. ZIZIOULAS, *Η ένότης τῆς Εκκλησίας ἐν τῇ Θεῖα Εὐχαριστία καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς αἰῶνας*, Atenes 1965, ²1990. Citem la versió francesa de la segona edició de l'original grec de Jean-Louis Palierne: *L'Eucharistie, l'Évêque et l'Église durant les trois premiers siècles* (Théophanie), Desclée de Brouwer, Paris 1994 (amb nou prefaci del metropolita Joan de Pèrgam), 200-202.

68. Cf. I. ZIZIOULAS, *L'Eucharistie, l'Évêque et l'Église durant les trois premiers siècles*, 201.

69. Cf. I. ZIZIOULAS, «*Ἐπίσκοπὸς et Ἐπίσκοπος dans l'Église primitive*», *Irén* 56 (1983) 500.

70. Cf. J. FONTBONA, «La eclesiologia de comunió», *Phase* 47 (2007) 453-481.

71. Cf. LEGRAND, «La fecondità dell'eclesiologia eucaristica nel dialogo attuale fra la Chiesa cattolica e la Chiesa ortodossa», 247-251.

3. CONCLUSIÓ

Avui hi ha desenvolupaments canònics de noves institucions eclesials a partir del concepte jurídic d'Església *particular* (cf. CIC 368);⁷² un clar exemple en són els *Ordinariats personals* (cf. Constitució apostòlica *Anglicanorum coetibus* del 2009).⁷³ Això planteja nous reptes en la simultaneïtat i *mútua interioritat* entre Església *local* i Església *universal*. Tothom està d'acord en aquesta mútua interioritat i interdependència.⁷⁴ Caldria, però, que es desenvolupessin a partir del que apareix i es manifesta en l'única Eucaristia de l'única Església de Déu, fent-ho visible, tant amb l'exercici de la col·legialitat episcopal i presbiteral, com amb l'exercici de la sinodalitat, on el *sensus fidelium* té un gran paper a fer.

En efecte, quan l'Eucaristia celebra i dona el Cos i la Sang del Senyor, celebra i dona l'Església del Senyor, *comunió d'Esglésies locals*, simultàniament *local* i *universal*, sempre *catòlica*, és a dir, on hi ha plenitud de la sobirania i de la salvació del Crist. Certament, com afirma el teòleg oriental i laic Cabasilas, hi ha *una identitat de realitat* entre l'Eucaristia i l'Església.⁷⁵ En cada Eucaristia es parteix el pa santificat per a ser compartit, i els qui en participem, tot i que siguem molts i diferents, som un sol Cos, el de Crist.

En definitiva, l'Eucaristia manifesta el misteri de l'Església com a Cos de Crist en un lloc,⁷⁶ Cos de comunió, on unitat i diversitat interaccionen, i uni-

72. CIC 368: «Són principalment Esglésies particulars les diòcesis, en les quals i a partir d'elles existeix l'Església catòlica una i única; si no consta una altra cosa, són assimilades a les diòcesis la prelatua territorial i l'abadia territorial, el vicariat apostòlic i la prefectura apostòlica, així com l'administració apostòlica erigida d'una manera estable». L'eclesiòleg P. Rodríguez apunta que els prelats que governen aquestes noves figures d'Església particular no han de ser necessàriament bisbes, com han de ser-ho els prelats de les diòcesis; cf. P. RODRÍGUEZ, *Opus Dei: Estructura y Misión*, 48, n. 8. Per això, des d'aquí es defensa la importància del Bisbe i del lloc, a més de l'Eucaristia, atès que, com ens recorda el papa Benet XVI, amb ella «va ser instituída l'Església mateixa», BENET XVI, *Jesús de Natzaret II*, 121.

73. P. RODRÍGUEZ, *Opus Dei: Estructura y Misión*, 46-48.

74. Cf. JWG, *The Church: Local ad Universal* 10 (núms. 35-39).

75. N. CABASILAS, *Explicación de la Divina Liturgia* 38, 1; versió castellana en *Cuadernos Phase* 151 (2005) 74; cf. Job GETCHA, «Nicola Cabasilas e i suoi scritti: un laico che scrive per dei laici?», en AA.VV., *Nicola Cabasilas e la Divina Liturgia*, 56. El metropolita Joan de Pèrgam també se'n fa ressò, en efecte: «Secondo Cabasilas, esiste tra Chiesa ed Eucaristia non un'analogia di somiglianza, bensì un'identità di realtà: questo è il punto a cui si spinge questo padre!»; cf. I. ZIZIULAS, *Eucaristia e Regno di Dio* (Spiritualità orientale), Magnano: Edizioni Qiqajon 1996, 62.

76. Tanmateix, el CIC no oblidia la importància del lloc. En concret, el càn. 372 diu: «Com a norma general, la porció del poble de Déu que constitueix una diòcesi o una altra Església particular ha d'estar circumscrita a un territori determinat, de tal manera que englogui tots els fidels que hi habiten».

formitat i divisió s'exclouen. Per això, el bisbe ha rebut el *do de l'autoritat* per al servei d'aquesta comunió en un lloc concret.⁷⁷ Cal notar que la responsabilitat del bisbe diocesà en el si de la seva Església local i en el si de la comunió d'Esglésies locals és una assignatura encara pendent en l'elesiologia catòlica llatina. Precisament, el canonista i elesiòleg francès, el pare dominic Hervé Legrand, aporta la tesi de Georg Bier, ordinari de Dret canònic de la Universitat de *Freiburg im Breisgau*, que afirma que el *Codi de Dret Canònic* (CIC) descriu jurídicament el bisbe diocesà com un funcionari papal (*päpstliche Beamten*).⁷⁸ Tot el contrari del que defensa l'elesiologia de comunió!

77. Cf. ARCIC II, *El do de l'autoritat. L'autoritat en l'Església III*; versió catalana: *DdE* 34 (1999), núm. 725.

78. Cf. LEGRAND, «La fecondità dell'elesiologia eucaristica nel dialogo attuale fra la Chiesa cattolica e la Chiesa ortodossa», en AA.VV., *Nicola Cabasilas e la Divina Liturgia*, 244-245. A la n. 48 diu: «Questa tesi gli ha permesso [s'entén a G. Bier] di essere eletto all'Università di Freiburg im Breisgau con il *nihil obstat* romano. Abbiamo verificato che sette dei suoi colleghi, nelle loro recensioni, confermano la correttezza della sua tesi, mentre alcuni contestano la sua metodologia che fa astrazione di ogni considerazione teologica. È anche il nostro parere. Il Codice dei canoni delle chiese orientali, che ha un uguale valore normativo, presenta uno statuto del vescovo del tutto differente».